

Seriernas gerilla-kämpar

Janne Lundström och Ola Nyberg skrev och ritade Gerilla-serien i slutet av 1970-talet, som en reaktion mot dåtidens konservativa serier. "Uppdrag i Sahara", som speglar ockupationen av Västsahara, är fortfarande aktuell.

När läste jag seriealbumen om läkaren Eva Svedberg och journalisten Anders Johnsson första gången? Förmodligen som tonåring. Vissa serierutor har etsat sig fast i minnet. I år fyller ockupationen av Västsahara 40 år och jag är betydligt äldre. Jag ringer stadsbiblioteket i Karlskrona och frågar om albumen. Bibliotekarien söker snabbt fram dem. "Ja, Gerilla-serien, de finns kvar" säger hon. Fast numera ligger de i bibliotekets magasin.

Visst syns det att seriealbumen lånats ut. Någon har kladdat grönt tusch på försättsbladet. Längst bak en datumstämpel i rött, "17.12.79". Snart befinner jag mig i det spännande äventyret, där Eva Svedberg och Anders Johnsson är huvudpersonerna. Det är en extremt skickligt gjord serie. Varje serieruta är som en liten vackert målad tavla.

Några dagar senare träffar jag Ola Nyberg och Janne Lundström, idag två äldre farbröder, i Stockholm. Det har gått 37 år sen "Uppdrag i Sahara" gavs ut. Seriealbumet påminner om att Västsahara varit ockuperat för länge.

– Jag var i Agadir när Gröna Marchen ägde rum. Efter ett tag började det läcka ut information om en regelrätt ockupation av Västsahara, berättar Janne Lundström.

Men det skulle dröja några år innan albumet om Västsahara kom till. Ola och Janne hade tidigt börjat kämpa för att skapa en svensk serievåg tillsammans med andra tecknare, fri från meningslöst våld, en sexistisk kvinnosyn och utan rasism. Janne var med och grundade Seriefrämjandet 1968 och började arrangera träffar.

– Vi bjöd in författare som Lennart Hellsing, PC Jersild, Harry Kullman och duktiga tecknare. Tanken var att dessa skulle samarbeta och att vi fick fram svenska serier av hög kvalitet, berättar Janne Lundström. Men de etablerade författarna nappade

inte, men det lossnade på en annan front. Förlaget Rabén & Sjögren utlyste en pristävling för bästa serie. Janne Lundström vann med "Johan Vilde" ritad av Jaime Vallvé. Den berättar om en pojke som hamnar i den svenska slavhandeln i Afrika på 1600-talet. Lundström och Ola Nyberg deltog även med "Uppdrag i Zimbabwe", en serie om befrielsekampen i dåvarande Rhodesia. Tidningen Vi publicerade serien som följetong. Den gick även som album och den fick bra kritik.

– Jag hämtade inspiration och fakta från tidningsartiklar och böcker, berättar Janne Lundström.

En av sekvenserna i Zimbabwe-albumet är hämtad från en av Per Wästbergs böcker. Vita pojkar i en tågagn förnedrar de färgade tiggarna, som tror de ska få småmynt i sina utsträckta händer men istället får spottloskor.

Men det var mycket jobb minns Ola Nyberg som tidigare ritat 91:an Karlsson.

– Då var jag inte så rutinerad som tecknare. Det var dåligt betalt att vara serietecknare, så jag fick jobba extra för att få det att gå runt, berättar han.

Tidningen Vi ville något år senare ha en ny följetong. På sex veckor skulle de bli klara.

– Jag hade fortfarande Västsahara i bak-huvudet, så jag fick snabbt ihop första sidan som vi presenterade för tidningen Vi. Du vet, där den skadade västsahariern Bachir Ould Mohamed gömmer en glasburk i ökensanden i vilken han lagt en utrivna sida av sitt

"Jag var i Agadir när Gröna Marchen ägde rum. Efter ett tag började det läcka ut information om en regelrätt ockupation av Västsahara, berättar Janne Lundström."

Janne Lundström och Ola Nyberg visar Jens Orback originalteckningarna till Sveriges första politiska seriealbum.

pass. Då visste jag inte hur berättelsen skulle sluta, säger Janne Lundström.

Vi bläddrar i albumet. På den utrivna sidan finns uppgiften var västsahariernas väskor ligger. I väskorna finns de geologiska undersökningar som gjordes av den forna spanska kolonialmakten. En skattkarta till Västsaharas naturresurser.

– Det är skälet till att konflikten fortfarande inte är löst. Fosfaten och så håller Marocko nu på att leta olja utanför kusten, säger Ola Nyberg.

Efter det första albumet hade Lundström och Nybergs samarbete mognat. De båda visste hur en bra serie skulle göras. Med cliffhangers, dramatik och romantik.

– Ett fantastiskt samarbete, säger Janne Lundström.

I serien hittar journalisten Anders Johnsson västsahariernas blodiga pass av en slump i samband med att han bevakar konflikten. Han nämner senare detta fynd i sitt reportage. Västsahariernas pass stjäls kort därefter vid ett inbrott i Anders lägenhet. Samtidigt är läkaren Eva på väg till de västsahariska flyktinglägren där det råder brist på allt. Själv åker Anders till Marocko och träffar Informationsministeriet. I seriealbumet från 1979 låter propagandan mot befrielseörelsen POLISARIO nästan exakt som den gör idag.

– Tanken var att serien skulle vara både undervisande och en äventyrsberättelse för

Papegojpinnen: En klassisk tortyrmetod i Västsahara. Serierutor som etsar sig fast.

vuxna och unga, säger Janne Lundström.

Det finns ett avsnitt i serien där en ung bartender fångas tillsammans med journalisten Anders. Västsahariern utsätts för tortyrmetoden "Papegojpinnen". Serierutorna kan få vem som helst att ansluta sig till Amnesty.

Vi får besök av Jens Orback, generalsekreterare för Olof Palmes Internationella

Center. Han har tillsammans med Västsaharas president skrivit debattartikel för att Västsahara ska erkännas som stat. Nu utbildar Palmecentret ungdomar och kvinnor i förvaltning och demokrati på Palmeskolan i flyktinglägret utanför Tindouf i Algeriet.

– Den här serieberättelsen är ett uttryck för en misslyckad världsordning och ett FN

som inte fungerar som vi önskar. Här kommer ett land undan med en ockupation. Förlovarna är alla som kämpar för en rättvis och demokratisk världsordning. Så här får det inte lov att vara, säger Jens Orback.

Visst märks Olof Palmes närvaro. Han finns tecknad i en av serierutorna i "Uppdrag i Zimbabwe" som ligger på bordet. Palmes röst och det stora ekonomiska stöd Sverige smugglade in till ANC var förmodligen avgörande för hela södra Afrikas frihet. Idag är det Jens Orback som håller liv i Palmes röst och patos.

– Jag läste nyligen ett av Palmes tal från 1971 där han talade om vikten av att vi alla beslutar om våra viktiga ödesfrågor tillsammans, i en världsregering som måste komma. Det går inte att stormakterna låter sina intressen styra. Vi behöver ett aktivare EU i de globala rättvisefrågorna och jag tycker vi börjar se vissa tecken, som hur EU agerar i Palestinafrågan. FN har fortfarande sina svårigheter, finns det inte enighet i säkerhetsrådet, så stoppas alla initiativ för Västsahara. Men det får inte vara de starkaste som bestämmer.

Jens Orback bläddrar samtidigt i "Uppdrag i Västsahara". Det är första gången han läser den.

– Det är mycket stridsscener. Vad visste ni om allt detta? frågar han serieskaparna.

Janne Lundström hämtade fakta från exempelvis Dagens Nyheter, som beskrev krigets tidiga skede. Men sedan 1991 råder det vapenvila. Konflikten har ändrat karaktär, och västsaharierna använder idag ickevåld och fredliga protester. Fotografen Anna Widoff berättar om sin resa i ockuperat område för ett halvår sen och hur våldsamt Marocko slog ner protesterna. Fullt synligt.

– Det finns en växande frustration bland västsaharierna, men jag tror att de har allt att vinna på att inte ta till vapen. Jag vet att västsahariernas president vill se ett svenskt erkännande. Vår regering inväntar i sin tur FN:s sändebud Christoffer Ross besked i april, säger Jens Orback.

Vad som händer i april är ovisst. I seriealbumet från 1979 säger Polisario-soldaten Salek till journalisten Anders Johnsson: "Vi vill inte bli sittande i läger i trettio år som palestinierna!"

– Jag saknar fler tecknade serier om globala frågor och mänskliga rättigheter, säger Jens Orback, när vi pratar om seriers kraft och roll i samhället.

– Idag är det de unga feministiska serieskaparna som hoppet står till, säger Janne Lundström.

Han och Ola Nyberg mejslade fram den starka hjältinnan Eva Svedberg i slutet på 1970-talet. Är det möjligen Evas 37-åriga dotter vi väntar på för upplösningen av "Uppdrag i Sahara"?

**Text: Arto Valtonen
Bild: Anna Widoff**

